

Šta je SOCIJALDEMOKRATIJA

Milan Nikolić

u 10 Tema

puna zaposlenost
dobre plate
visoki životni standard
dobro školstvo
kvalitetno zdravstvo
čista okolina
jaki sindikati
moderna administracija
učješće građana/ki u donošenje najvažnijih odluka
pravedno društvo koje štiti ljudska prava svih građana/ki

Šta je SOCIJALDEMOKRATIJA

u 10 Tema

Autor

Milan Nikolić

Izdavač

Centar modernih veština
Kneginje Zorke 2, Beograd
011/3448 008
office@cmv.org.yu
www.cmv.org.yu

Za izdavača

Miloš Đajić

Urednik

Ana Manojlović

Dizajn i priprema za štampu

Aleksandra Milaković

©foto: Diego Cervo, Michael Pemberton

Štampa

Vizartis

Miloja Zakića 27, Beograd

Tiraž

1.000

Beograd, 2007

ISBN 978-86-908513-2-4

objavljivanje ove publikacije omogućila je

Fondacija Frīdrīh Ebert

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

Vreme je da nove
socijaldemokrate Srbije
prihvate štafetnu palicu od
starih socijaldemokrata kakvi
su bili Svetozar Marković,
Dimitrije Tucović i mnogi
drugi manje poznati u dugoj
socijaldemokratskoj tradiciji
Srbije.

Sadržaj

01	VLADAVINA ZAKONA.....	3
02	PARLAMENTARNA DEMOKRATIJA.....	4
03	TRŽIŠNA PRIVREDA.....	5
04	PODRŠKA SINDIKALIZMU.....	6
05	BRIGA O DUGOROČNOM RAZVOJU.....	7
06	SOLIDARNOST.....	8
07	RODNA RAVNOPRAVNOST.....	9
08	PRIJATELJSKA DRŽAVA.....	10
09	EKOLOŠKA ODRŽIVOST.....	11
10	MIROLJUBIVA SPOLJNA POLITIKA.....	12

Vladavina zakona ili, kako se kod nas još kaže, vladavina prava, jeste prvi i nužni uslov demokratije – tj. vladavine naroda. Bez zakona nema uređenog društva, pa tako ni mogućnosti uspostavljanja demokratskog uređenja.

Da bi smo mogli da kažemo da u jednoj zemlji postoji vladavina zakona potrebno je da su ispunjeni sledeći uslovi:

1. Da se zakoni donose demokratskim putem: direktno od strane svih građana (referendumom) ili od strane izabranih predstavnika građana (u parlamentu).
2. Da zakoni po svom karakteru i pravnom delovanju odgovoraju interesima većine građana.
3. Da se doneti zakoni poštuju i sprovode od strane državnih organa i svih drugih instanci moći.
4. Da niko, bez obzira na svoju poziciju ili moć, nije iznad zakona ili, na drugi način rečeno, da su svi jednaki pred zakonom.
5. Da se zakoni mogu dopunjavati, menjati ili ukidati samo na demokratski način, tj. kada to odgovara interesu većine građana.

Ovde još treba dodati da jedna država ne može biti demokratska ako nema demokratski donet USTAV, kao svoj prvi i najznačajniji pravni akt s kojim se moraju uskladiti svi ostali zakoni i druga niža pravna akta. Vladavinu zakona štite, sprovode i na mnogo načina obezbeđuju Skupština Srbije, Vlada i sva njena ministarstva, a posebno policija, sudstvo, ombudsman, ali i nevladine organizacije, mediji i građani Srbije svojom raznolikom slobodnom i kritičkom delatnošću. Praćenje sprovođenja zakona je pravo i dužnost svakog građanina Srbije.

Borba protiv kriminala i korupcije je visoko na listi prioriteta građana Srbije. Ona se ne bi mogla efikasno voditi bez adekvatnih i kvalitetnih zakona kao prvog i najvažnijeg uslova bez kojeg to nije moguće.

02 PARLAMENTARNA DEMOKRATIJA

U državama koje su veće od malog grada, organizaciono je teško i skupo imati direktnu demokratiju, kao u starim grčkim polisima (grad-država), jer to zahteva vrlo česte referendume, što je i nepraktično i skupo.

Zato je danas gotovo univerzalno prihvaćen sistem parlamentarne demokratije, gde parlament (kod nas Skupština Srbije) donosi zakone i kontroliše rad vlade i državne administracije, a čine ga demokratski (na izborima) izabrani predstavnici naroda. Parlament je najviša politička institucija u državi i zato on kontroliše i rad predsednika republike i predsednika vlade i svih ministara pojedinačno. Zato vlada ili njeni ministri, kao i predsednik republike, podnose izveštaje parlamentu o svom radu.

Važan i nužan deo parlamentarne demokratije jesu političke stranke koje predstavljaju različite interese birača ili različite političke ili ideološke koncepte. Političke partije su organizacije koje čine aktivisti i političari udruženi radi ostvarivanja određenih političkih konceptata ili interesa, a radi pobeđe na izborima koji bi pobeđničkim strankama omogućili učešće u radu parlamenta ili, ako osvoje većinu glasova, tj. članova parlamenta, i formiranje vlade.

Važan aspekt parlamentarne demokratije je i odvojenost, tj. samostalnost parlamenta kao zakonodavne vlasti, vlade kao izvršne vlasti i sudskog sistema kao posebnog oblika vlasti. Takođe je važno da ove tri instance i oblika vlasti drže jedna drugu (i treću) pod kontrolom i da ni jedna ne dominira drugim dvema, već da se međusobno drže u ravnoteži moći. Na primer, da bi sudska vlast sudila po zakonu i nepristrasno, ona ne sme biti pod dominacijom ni vlade ni parlamenta.

Socijaldemokratija u potpunosti prihvata ovakav parlamentarni sistem demokratije, ali ga obogaćuje većim učešćem građana u političkom životu preko što šireg direktnog glasanja (na primer za predsednika republike) ili kroz rad nevladinih organizacija, raznih pokreta i sindikata.

03 TRŽIŠNA PRIVREDA

Tržište se odavno istorijski uspostavilo kao najefikasniji ekonomski mehanizam i društvena institucija za postizanje privrednog, a time, u velikoj meri, i društvenog razvoja. U istoriji su isprobani i neki drugi mehanizmi i institucije (komunistička planska privreda, na primer), ali, dugoročno gledano, sa daleko manje pokazane efikasnosti.

Temelj efikasnosti tržišta leži u tome da ljudi žele da poseduju određene stvari, da ih ekonomski koriste i da na osnovu te svoje delatnosti na tržištu imaju izvesnu dobit, jer ogromna većina ljudi (može se reći svi osim nekih ekscentrika ili asketa) mnogo više želi da bude bogata nego siromašna da bi oni i njihova porodica bolje i u većoj ekonomskoj sigurnosti živeli. Neki ljudi izlaze u tržišnu kompeticiju kao preduzetnici (proizvode i prodaju neku robu ili uslugu) ako imaju sredstva (kapital) kojim to mogu da postignu i ako su spremni da prihvate rizike koji postoje na tržištu od kojih je jedan da potroše svoj kapital, a ne uspeju da prodaju svoju robu ili usluge, na drugi način rečeno, da ekonomski propadnu. Drugi ljudi koji nemaju kapital ili ne žele da prihvate preduzetnički rizik mogu da iznajmljuju svoj rad preduzetnicima i da na taj način zarađuju za sebe i svoju porodicu. Naravno, ima i drugih legitimnih oblika zarađivanja kao što je rad u državnoj administraciji i na račun poreskih obveznika, ali ima i onih koji nisu legitimni ili su van zakona, kao što je kriminalna, tj. društveno parazitska delatnost.

Socijaldemokratija u potpunosti prihvata tržišni karakter privrede, ali želi da uvede fer pravila tržišne kompeticije koja onemogućuju svaki oblik monopola, a ujedno, građanima, kao potrošačima, daju mogućnost da dobiju kvalitetnu robu i usluge za svoj novac. Ovo znači da se socijaldemokrate zalažu za modernu regulisanu socijalnu tržišnu privredu čiji je cilj da većini građana donese zaposlenost, dobre uslove rada i pristojne plate, a društvu u celini razvoj i blagostanje.

04

PODRŠKA SINDIKALIZMU

Socijaldemokrate su, istorijski, poznate kao podržavaoci sindikalnog pokreta, jer veruju da se demokratski princip (check and balance) uzajamne kontrole i balansiranja može i mora ostvariti i u sferi zapošljavanja, gde preduzetnici/poslodavci imaju veliku moć već time što poseduju kapital i mogu da zapošljavaju prema svojim željama i potrebama. Jedini način da se ta moć balansira jeste sloboda zaposlenih (i nezaposlenih) da se udružuju i kolektivno pregovaraju o uslovima rada, platama, beneficijama i ostalim stvarima vezanim za ugovorni radni odnos.

S druge strane, u političkoj areni preduzetnici/poslodavci i, uopšte, bogati ljudi imaju mogućnost da svojim novcem (sponzorisanjem određenih stranaka), tj. priložima za izborne kampanje i slično prilično efikasno deluju na političke subjekte (stranke, parlament, vladu, itd.) direktno ili preko privrednih komora, asocijacija poslodavaca, klubova industrijalaca i tome slično. Da bi se ta moć balansirala, sindikati sa svoje strane, takođe, podržavaju određene stranke bilo finansijskim priložima od članarina svojih članova ili aktivističkim radom (lepljenje plakata, kampanja od vrata do vrata i drugo). Za uzvrat, stranke za koje su se sindikalisti opredelili, obično socijaldemokratske, u političkoj areni štite interese sindikalaca, zaposlenih i nezaposlenih.

Saradnja sindikata i socijaldemokratskih stranaka u Evropi je donela zaista vredne rezultate: od kolektivnih ugovora i sindikalnih prava radnika do petodnevne radne nedelje, prava na godišnji odmor, prava na roditeljsko odsustvo i mnoga druga prava koja su danas u temelju naše civilizacije i smatraju se, gotovo, prirodnim ljudskim pravima.

Ovde je mesto da kažemo da socijaldemokratske partije mogu značajno da ponište prednost koje imaju partije koje zastupaju bogatu elitu (jer dobijaju veće priloge za kampanje) time što od sindikata, mladinskih i ženskih pokreta mogu da dobiju dobrovoljni rad većeg broja aktivista. Ovo je razlog izbornih pobeda sa manjim fondovima.

05 BRIGA O DUGOROČNOM RAZVOJU

Poznato je da konzervativne ili neoliberalne partije (“tržište rešava sve”) ne brinu mnogo o dugoročnom razvoju ekonomije i društva (jer o tome, navodno, brine tržište), pa tako i na infrastrukturu, obrazovanje, nauku, zdravstvo i socijalnu politiku gledaju samo kao na budžetska davanja koja bi trebalo da budu što manja. No, bez ovih budžetskih davanja određena zemlja ne bi mogla imati ekonomski i društveni razvoj za koje su potrebni dobri putevi, železničke pruge i telekomunikacione linije, zdravi građani i obrazovana radna snaga, kao i sposobne ekonomske, političke i intelektualne elite kojih ne bi bilo bez razvijenog zdravstva, obrazovanja i nauke.

Upravo zbog toga socijaldemokratske partije insistiraju na kreiranju osnova za dugoročni ekonomski i društveni razvoj kroz investiranje u razvoj infrastruktura, zdravstvo, obrazovanje i naučni i tehnički razvoj. Za socijaldemokrate budžetska davanja u ovom domenu jesu najisplativije dugoročne društvene investicije što je već dokazano u mnogim zemljama od Švedske, Nemačke, Irske, pa do Japana (gde to nisu sprovodile socijaldemokrate) i u mnogim uspešnim zemljama u trećem svetu, a posebno Indiji, Južnoj Koreji i Tajvanu.

Ovakva politika ulaganja u dugoročni razvoj bazirana na razvoju infrastruktura, obrazovanja i naučnih i tehnoloških inovacija posebno je značajna (možda i jedina poznata uspešna strategija dugoročnog razvoja) u zemljama koje nemaju bogate prirodne resurse, a nisu ni veliki niti značajno tržište.

Srbija, kao mala zemlja sa 7,5 miliona stanovnika (ograničene kupovne moći, jer je prosečna plata oko 260 €) i bez značajnijih prirodnih resursa (osim poljoprivrednih površina i slatkovodnih tokova), može privući strani kapital i indukovati privredni i društveni razvoj samo na osnovu razvijenih infrastruktura, svoje kvalitetne i obrazovane radne snage, svojih naučnih i tehnoloških inovacija i spremnosti i doraslosti svojih elita.

06

SOLIDARNOST

U kapitalističkoj privredi sa dominacijom različitih oblika privatne svojine veliki procenat stanovništva nije u stanju da efektivno učestvuje u tržišnoj kompeticiji. To su pre svega mladi, žene, stari, socijalno ili fizički hendikepirani, neobrazovani ili nekvalifikovani, itd, tj. svi oni koji nisu posednici (ili naslednici) kapitala, a nemaju ni radne sposobnosti i radne kvalifikacije koje bi ih preporučile na tržištu radne snage. Nekada se može desiti, kao što je to sada u Srbiji, da se većina stanovništva (a time i većina birača) nađe u ovoj kategoriji. Da bi ekonomski i društveni sistem (kapitalizam i parlamentarna demokratija) bili prihvaćeni od većine građana i da bi se obezbedila dugoročna politička i društvena stabilnost (važan uslov privrednog razvoja) mora postojati društvena solidarnost onih koji imaju (kapital ili pristojan posao) prema onima koji nemaju. Jedina alternativa (više puta neuspešno isprobana) solidarnosti, kao socijalnom stabilizatoru, jeste oštra represija protiv siromašnih ili nezaposlenih, a u interesu bogatih i društvenih elita. No, i ovo rešenje ima svoju cenu: enormno povećanje represivnog aparata (policija, vojska, tajne službe), korupciju i rast socijalne anomije i radikalno prevratničkih pokreta i partija. Pokazalo se na primeru Latinske Amerike, ali i u drugim delovima sveta da je solidarnost manje konfliktno, više efikasno, jeftinije i trajnije rešenje zbog čega je u programu svih socijaldemokratskih partija sveta.

Konkretno, solidarnost se pokazuje kroz socijalnu politiku (pomoć siromašnima i hendikepiranima), stipendije deci iz socijalno ugroženih porodica, pomoć u zapošljavanju (prekvalifikacije, dokvalifikacije, itd.), besplatno obrazovanje i besplatno zdravstveno osiguranje za najsiromašnije, direktnu socijalnu pomoć ugroženima, pomoć nastradalima od elementarnih nepogoda, i na još mnogo drugih načina.

Ono što socijaldemokrate kroz solidarnost žele da postignu jeste, s jedne strane, izjednačavanje startnih pozicija mladih (obrazovnim stipendijama), a sa druge strane, ispravljanje postojećih nepravdi i grešaka tržišnog sistema.

Mnogi društveni pokreti (ženski, omladinski, ekološki, penzionerski, invalidski, itd.) našli su svog političkog predstavnika u klasičnoj parlamentarnoj politici u socijaldemokratskim strankama, jer su one, po prirodi njihovih programa, njima bile najbliže. Istina, ovo se razlikuje od zemlje do zemlje, ali generalno gledano socijaldemokratske partije su češće politički partner nevladinom sektoru nego druge stranke.

Stvar je u tome da socijaldemokratske partije obavezno u svojim programima imaju stav o potrebi izjednačenja startnih i ukupnih životnih pozicija građana bez obzira na pol, starost, bogatstvo, socijalno poreklo, fizičku ili socijalnu hendikepiranost i slično. To je razlog što feministički pokret, omladinski pokret ili pokret starijih građana nalaze da je najprirodnije da se za političko predstavnštvo na velikoj političkoj areni obrate socijaldemokratama. Za uzvrat, oni socijaldemokratskim strankama donose glasove svojih članova, simpatizera ili članova njihovih porodica tako da je to partnerstvo na obostranu korist.

Socijaldemokratija ima istorijski uspostavljenju posebnu osetljivost prema emancipaciji žena, jer su mnoge bile istaknute liderke socijaldemokratskih partija (da spomenemo samo Rozu Luksemburg i Klaru Cetkin) i prva je istakla zahteve za pravo žena da biraju i da budu birane, kao i za opštu ravnopravnost polova u svim domenima života. Za potrebe zaposlenih žena socijaldemokratija se brine i tako što radi na otvaranju što većeg broja predškolskih ustanova za decu, uvodi posebne mere socijalne politike za samohrane majke, savetovališta za decu i omladinu, podrškom sindikalnim zahtevima da se dobijaju iste plate za isti posao bez obzira na pol i na brojne druge načine. Zato, gotovo svuda u svetu, postoji povezanost feminističkog pokreta i socijaldemokratskih partija kao trajna tradicija.

Poznata je i socijaldemokratska izrazita naklonost prema mladima kojima se želi pomoći da što uspešnije startuju u životu kroz stipendirano obrazovanje i pomoć u zapošljavanju, kao i kroz političko predstavljanje interesa mladih. Slično je i sa starima i, posebno, penzionerima.

Socijaldemokrati smatraju da svi izabrani političari i svi postavljeni službenici države treba da služe građanima, tj. služe opštem interesu tokom svog mandata. U tom smislu i državna uprava mora biti tako ustrojena da bude što prijateljskija prema građanima i da što efikasnije i brže obavlja poslove zbog kojih građani dolaze pred službene šaltere. Da bi se to postiglo treba reformisati i preurediti postojeću državnu administraciju, kompjuterizovati je, a gotovo sve službenike poslati na kurseve novog lepog poslovnog ponašanja. Ovo je naročito potrebno uraditi u zemljama gde se nedavno izašlo iz komunizma, jer su tamo, s pravom, i državni službenici i građani smatrali da je država tu ne zato da služi građanima nego da ih za račun partijske elite kontroliše i obuzdava.

U domen reforme i amifikacije državne uprave (pretvaranja u prijateljsku) spada i donošenje zakona o obavezi davanja građanima svih relevantnih državnih informacija (koje ne zadiru u lični život ili nisu proglašena državnom tajnom) da bi građani lakše kontrolisali njihov rad.

Takođe, efikasna borba protiv korupcije i kriminala u redovima državnih službenika i izabranih predstavnika građana spada u važne elemente reforme državne administracije, jer će građani saradivati tek ako imaju poverenja u policiju i sudove. Naravno, i jednostavnije stvari, kao što su pojednostavljenje procedura, korišćenje pošte, telefona, Interneta (umesto ličnog pojavljivanja na šalteru), kao i korišćenje bar ili nekih drugih kodova u pisanoj komunikaciji, može znatno da ubrza i pojednostavi komunikaciju građana i državne uprave.

Najvažnije je da se ovim reformama državne administracije građanin ubedi da je državna uprava njegova jer je on, kao poreski platiša, izdržava i da ona postoji da njegov život učini lakšim i sigurnijim tako što će delovati po jasnim i poštenim pravilima i sa temeljnom namerom da građanima štedi napor, vreme i živce i omogući bolji život. Ako se taj cilj postigne građani će državi uzvratiti većim poštovanjem, a demokratiju prihvatiti svim srcem. Zato je država prijateljska prema građanima vrlo važan politički cilj za socijaldemokratiju.

Za socijaldemokrate su privredni rast i kvalitet života većine građana neodvojivi pojmovi, jer se smatra da ekonomski rast koji donosi dobit samo ekonomskoj ili političkoj eliti nije prihvatljiv. Da bi napori, koji predstavljaju preduslov privrednog rasta, bili prihvatljivi većini građana oni moraju doneti i poboljšanje života većini građana. Tako je i sa tranzicijom. Tek ako tranzicija donosi poboljšanje života većini građana ona za njih i za socijaldemokrate postaje prihvatljiva žrtva.

S druge strane, jedan od najvažnijih elemenata kvaliteta života jeste čista i zdrava prirodna okolina u kojoj građani žive i rade. Čista i zdrava okolina, takođe, preventivno utiče na smanjenje radnih bolovanja, kao i na ukupno smanjenje troškova u zdravstvu.

Zbog svega ovoga, socijaldemokratske partije u svetu (posebno tamo gde nema zelenih partija) preuzimaju na sebe, kao važan element svog programa, permanentnu borbu za održanje čiste i zdrave prirodne okoline kroz zakonske inicijative u parlamentu, politiku vlade ili proveru i kontroli situacije na terenu.

U svojoj borbi za čistu i zdravu prirodnu okolinu, socijaldemokratske partije saraduju sa zelenim partijama, ekološkim pokretima ili nevladinim organizacijama.

Ponekada se dogodi da u borbi protiv industrijskog zagađivanja socijaldemokrate moraju da se opredele između težnje za punom zaposlenošću i želje da se spreči dalje zagađivanje zatvaranjem neke ekološki neprihvatljive fabrike. U takvim slučajevima se opredeljuju po principu veće društvene koristi: ako treba zatvoriti fabriku sa nekoliko hiljada zaposlenih, a ekološka šteta nije velika ide se na opstanak proizvodnje uz uvođenje filtera ili drugih mera. Ako fabrika nanosi veliku ekološku štetu, a zapošljava mali broj radnika ide se na zatvaranje da bi se posao za ove radnike tražio na drugom mestu. Bitno je da se uvek koristi princip veće/manje društvene koristi/društvene štete, a ne princip koristi za vlasnike fabrike ili korumpiranih državnih službenika.

10

MIROLJUBIVA SPOLJNA POLITIKA

Obično se kaže da demokratije retko ratuju međusobno, a u istoriji (koliko je nama poznato) se ne zna za primer da su socijaldemokratske vlade (dveju ili više zemalja) ratovale među sobom!

Socijaldemokratske partije su generalno protiv agresivnih ratova, ali se ne protive odbrambenom ratovanju ako je neka zemlja ugrožena. Primer ovakve politike je postupak srpskih socijaldemokrata pred I svetski rat kada su u parlamentu (u skladu sa dogovorom svih socijaldemokratskih partija) glasali protiv kredita za rat, ali su, kada je Srbija bila napadnuta od Austrougarske, pozvale svoje članove u dobrovoljce. Na čelu tih dobrovoljaca je poginuo i tadašnji vođa srpskih socijaldemokrata Dimitrije Tucović!

U savremenom svetu su obično socijaldemokratske partije one koje pozivaju na mirno i diplomatsko razrešavanje konflikata, kao što su one obično i domaćini ili facilitatori (Norveška ili Švedska SDP) mirovnih pregovora.

Na Balkanu u svim strašnim ratovima prošlog veka socijaldemokrate su najčešće bile na strani razuma i mira, a najmanje na strani ostrašćenog šovinizma koji je vodio u međudržavne, međuetničke ili međuverske sukobe. Danas je na Balkanu (i posebno na tlu bivše Jugoslavije), kao retko gde u svetu, potrebna istrajna i iskrena politika mira i dobrosusedske saradnje, tim pre što se očekuje da će se, pre ili kasnije, sve ove zemlje naći u okvirima EU.

Upravo zato je danas, posebno na ovim prostorima, potrebna socijaldemokratska spoljna politika mira koja insistira na individualnom kažnjavanju ratnih zločinaca, procesima pomirenja i razvoju političke, ekonomske i kulturne saradnje među susednim državama. Iz istih razloga socijaldemokrate se protive svakoj nasilnoj promeni državnih granica kao i opresiji etničkih ili religijskih manjina od strane većine u bilo kojoj državi ili pokrajini. Trajno je uverenje svih socijaldemokrata da je mir osnovni uslov za ekonomski i civilizacijski razvoj što je, opet, uslov da najveći broj građana ima dobar život.

Istorija socijaldemokratije u Srbiji počinje sa njenim oslobođenjem od Turaka i odlaskom prve generacije studenata u velike strane univerzitetne centre gde se sreću sa idejama evropskog socijalističkog pokreta. Među ovim studentima je bio i Svetozar Marković koji se na studijama u Rusiji sreo sa idejama Černiševskog. Po povratku u Srbiju, sedamdesetih godina 19. veka on osniva časopise, Radenik, Javnost, Oslobođenje i piše knjigu "Srbija na istoku" zastupajući ideje demokratije, republike, socijalne pravde i demokratskog federalizma, kao rešenja za još porobljene južne Slovene, itd. Iako je umro u 28. godini, Marković je začetnik socijaldemokratske ideje koju je, bar delimično, mogla da ostvari tek sledeća generacija srpskih socijaldemokrata početkom dvadestog veka. To više nisu bili Markovićeви saradnici (Nikola Pašić i drugi) koji su se, posle Timočke bune, odrekli socijaldemokratije, već sasvim nova generacija.

Najznačajniji čovek druge generacija srpskih socijaldemokrata je, nesumnjivo, bio Dimitrije Tucović, rođen posle smrti Svetozara Markovića početkom osamdesetih 19. veka. Tucović 1903. osniva sa drugovima Srpsku socijaldemokratsku partiju, a 1904. godine i prvi savez radničkih sindikata SSDP. On, takođe, osniva i uređuje Radničke novine i časopis Borba. Tucović uvodi SSDP u Socijalističku internacionalu, ali i bez kompleksa kritikuje tada dominantnu Austrijsku socijaldemokratiju u vezi aneksije BiH. Tucović objavljuje veliki broj obrazovnih brošura za radnike i druge članove SSDP, kao i nekoliko knjiga reportaža od kojih je najznačajnija "Srbija i Albanija". Dimitrije Tucović je i danas obrazac socijaldemokratskog patriotizma, jer uspeva da ujedini kritiku srpskog agresivnog nacionalizma sa prihvatanjem srpskog patriotizma kao ljubavi prema sopstvenom narodu, bez ikakve mržnje prema drugima. Kod Tucovića to nije bilo samo na rečima, jer je on, zajedno sa drugim srpskim socijaldemokratama, glasao protiv ratnih kredita želeći da spreči I svetski rat, ali je među prvima otišao u dobrovoljce i poginuo kada je Austrougarska napala Srbiju.

Između dva svetska rata srpski socijalistički pokret se cepa na demokratsko (socijalističko ili socijaldemokratsko) krilo i radikalno (boljševičko, komunističko). Iako su imali dosta uspeha na mnogim izborima, so-

cijaldemokrate polako gube teren pred, s jedne strane, kraljevskim samodržavljem, a, s druge strane, pred demagoškim i populističkim radikalizmom Komunističke partije.

Početak II svjetskog rata, srpske socijaldemokrate (Živko Topalović) se opredeljuju za otpor okupatoru, ali pod zastavom četničkog pokreta, dok komunisti stvaraju partizanske odrede. Ko se više ili uspešnije borio protiv okupatora, a ko je više počinio ratnih zločina protiv sopstvenih građana, ostaje tek da se razreši u istoriografiji II svjetskog rata.

U svakom slučaju, posle pobede komunista i stvaranja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, nikome osim komunista nije bilo dopušteno stvaranje političkih stranaka, pa ni socijaldemokratama čiji stari rukovodioci uglavnom umiru u emigraciji u drugoj polovini 20. veka.

Tek sa padom komunizma i Berlinskog zida, i u Srbiji se ponovo javljaju začeci socijaldemokratije, ali Miloševićev režim ih uništava, jer želi da se Savez komunista pretvori u socijaldemokratsku partiju i uđe u Socijalističku internacionalu. No, Milošević uskoro kreće u nacionalizam i ratove te gubi interes za socijaldemokratiju.

Početak devedesetih godina 20. veka stvara se prostor za pluralizam u Srbiji i niz stranaka biva osnovano. Između ostalog i Demokratska stranka, koja zatim doživljava više cepanja ili odvajanja pojedinih grupa u druge stranke. Nekoliko manjih socijaldemokratskih stranaka takođe biva osnovano, ali one ostaju male i, u krajnjem, ne baš prepoznate kao socijaldemokratske.

Krajem devedesetih godina, Zoran Đinđić prepoznaje sociološku činjenicu iz brojnih istraživanja javnog mnjenja da veliki broj birača levo od centra nema za koga da glasa i kreće u pomeranje DS na levo. Njegova tragična smrt zaustavlja ovo kretanje. Dolazak Borisa Tadića na čelo DS ponovo aktualizuje ovu ideju koja je i formalno prihvaćena na skupštini DS 2005. godine. DS ide ka socijaldemokratiji.

● **SOCIJALDEMOKRATIJA I TRANZICIJA**

Kada se proučava proces tranzicije u zemljama centralne i istočne Evrope, može se primetiti da je ona bila kvalitetnija i sa manje trauma u onim zemljama gde su se komunističke partije na vreme konvertovale u socijaldemokratske ili tamo (Poljska) gde su sindikati bili jaki.

● **SOCIJALISTIČKA INTERNACIONALA**

Socijalistička internacionala je međunarodna organizacija i udruženje političkih partija (socijaldemokratskih, socijalističkih i liberalnih) koje imaju za zadatak izgradnju i očuvanje socijaldemokratije. Trenutno broji 168 članica.

Danas, u vremenu globalizacije, SI povezuje svoju tradicionalnu borbu za slobodu, pravdu, solidarnost i jednakost sa borbom za mir, očuvanje životne sredine i fer globalizaciju. U ovoj borbi udružene su različite partije i organizacije koje imaju isti cilj, a to je demokratski socijalizam moderne orijentacije. On podrazumeva izgradnju sveta u kom će vladati mir, gde će svako imati pravo na dostojanstven život u kome će moći da razvija lične talente u atmosferi potpunog uvažavanja ljudskih prava.

MILAN NIKOLIĆ

Sociolog i politički analitičar

Rođen 1947. u Beogradu. Završio studije sociologije na Filozofskom fakultetu BU i postdiplomske studije sociologije na Brandeis University, Boston, USA.

Jedan od studentskih lidera 1968. godine zbog čega je proveo dve godine u zatvoru. Osuđivan još dva puta od čega je poslednji slučaj bio suđenje Beogradskoj šestorici. Disident, prodemokratski aktivista i mirovnjak dugi niz godina. Zbog svojih stavova bez posla i pasoša desetak godina.

Autor stotinak članaka, desetine naučnih monografija i koautor nekoliko naučnih studija. Objavljivao u poznatim domaćim i svetskim naučnim i drugim časopisima. Radio u više naučnih instituta gde se uglavnom bavio sociološkim istraživanjima. Napravio stotinak istraživanja, različitim metodologijama i na različite teme od kojih su nekoliko desetina bila istaživanja javnog mnjenja. Politička istraživanja javnog mnjenja, zajedno sa svojim timom, doveo do izuzetno visokog kvaliteta i velike preciznosti predviđanja.

Osnivač i direktor Centra za proučavanje alternativa (Center for Policy Studies) CPA/CPS koji je nekomercijalna, nevladina istraživačka institucija posvećen istraživanjima našeg društva u tranziciji i predlaganju alternativnih rešenja. U CPA je urađeno stotinak istraživanja značajnih i akutnih problema naše tranzicije čiji su rezultati zajedno sa predlozima rešenja predani javnosti kao javno dobro.

Kao politički analitičar objavio je nekoliko stotina novinskih članaka, radio i TV intervjuua na aktuelne političke teme.

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

objavljivanje ove publikacije omogućila je

Fondacija Fridrih Ebert

Kancelarija u Beogradu

Simina 1. Beograd, Srbija

www.fes.org.yu